

Csatári Bence

A könnyűzene művészeti értékeinek megítélése a Kádár-korszak első felében

■ A Kádár-rendszer idején, noha a hidegháborús logikából következően a vasfüggöny igyekezett elzárni az egész társadalmat a fejlett Nyugattól, számos új könnyűzenei irányzat szivárgott be Magyarországra. Ez folyamatos kihívást jelentett a hatalom számára a tekintetben, hogy miként is álljon hozzájuk: elismerje-e művészeti értékeiket, vagy éppen ellenkezőleg, a pártállami hatalmi gépezet eszközeit, köztük a média adta lehetőségeket igénybe véve igyekezzen őket negatív színben feltüntetni. Megállapíthatjuk, hogy jóformán minden könnyűzenei stílus bebocsátást nyert hazánkba, bár kezdetben ezt a kommunista rezsim egyáltalán nem nézte jó szemmel. Ez úgy volt lehetséges, hogy a Radio Luxembourg vagy a Szabad Európa Rádió éterben sugárzott műsorainak nem lehetett gátat szabni Hegyeshalomnál, a társadalom nem elhanyagolható része pedig előszeretettel hallgatta azok – egyébként államilag hol kevésbé, hol jobban zavart – adásait.¹ Az idősebbek a politikai híreket, elemzéseket, a fiatalok a beatzenét figyelték elsősorban, utóbbiakat ezenkívül a nyugati rokonoktól kapott lemezek, pop-rockzenei újságok is felvillanyozták, amelyek alapján igyekeztek tájékozódni az éppen aktuális könnyűzenei trendekről, ideértve az ehhez kapcsolódó ruházatkodási divatot is. Az új impulzusok hatására zenekarokat alapítottak, és lemásolták ezeket a muzsikákat, őket hívták korabeli szlenggel élve „koppintós” együtteseknek, s ezeknek a döntő többsége ilyen volt. Akiknek volt némi zenei affinitásuk, képesek voltak rá, különösebb zenei végzettség nem kellett ezeknek a néhány akkordos számoknak az elsajátításához, amely számok révén nagy népszerűsége tettek szert a kortársaik körében. Az utókor számára némiképp meglepő módon még a középiskolai bandáknak is lehetett olyan sikerük, hogy olyan jeleneteket indukáljanak, amelyeket a Beatles *Egy nehéz nap éjszakája* című filmjében láthatott a közönség: a lányok szaladtak a zenekar tagjai után, szerelmes levelek tucatjai landoltak az iskolatáskáikban és a postaládáikban, vagy éppen csak kitüntető fi-

gyelemmel kísérték ezeket az amatőr zenészeket az iskolák legmenőbb fiai és lányai.²

A pártállami vezetés eleinte minden újonnan megjelenő zenei stílust fenntartásokkal fogadott, gyakorlatilag tiltott, majd néhány esztendő elteltével zöld lámpát adott nekik, és elhelyezte azokat a „túrt” kategóriába. Mindez összefüggött azzal, hogy a hagyományos, már bejáratott komoly- és könnyűzenei stílusok elfogadottak voltak a hatalom számára, az újdonságra azonban mindig késve reagált. Az újonnan megjelent zenei trendek tiltása mögött az állt, hogy ezeket nem tekintették magaskultúrának és ezáltal művészetnek, ugyanakkor egy kis idő elteltével, amikor már látták, hogy nem rejtenek különösebben nagy kockázatot a rendszer számára, mégis engedték bizonyos korlátok között működni, még akkor is, ha inkább a szórakoztatóipar részét képezték. A beatet vagy a rock and rollt is így kezelték, a megjelenésük után pár évvel engedték, hogy kisebb-nagyobb nyilvánosságot kapjanak. Ebből következett viszont az, hogy a magyar popzenei kultúra folyamatos lépéshátrányban volt a nyugati világhoz képest, és mire nálunk egyik-másik zenei stílus divattá vált, addigra azok már lecsengőben voltak a vasfüggönytől nyugatra. Az pedig, hogy engedték bizonyos fokig érvényesülni a könnyűzenei irányzatokat, nem jelentette azt, hogy elfogadottakká váltak és művészetnek tekintették volna azokat a hivatalos kultúrpolitika szintjén. Inkább arról volt szó, hogy szükséges rossznak ítélték meg a populáris zenét, amely lekötötte a fiatalok figyelmét és energiáit, ami legalább arra jó, hogy nem kezdenek el politizálni, nem robbantanak ki egy újabb forradalmat. 1956 után ennek nem lebecsülendő jelentősége volt a hatalom szemében.

Az arisztokratikus lekezelés azonban a Kádár-rendszer időszakában mindvégig tapasztalható volt a pártállam részéről, így hivatalosan a művészetek közé soha nem is sorolták az összefoglaló néven – jobb híján – könnyűzeneinek nevezett konglomerátumot. Ennek kézzelfogható

nyoma volt egyebek mellett az, hogy nem indítottak önálló popzenei sajtót, az elektronikus médiában méltatlanul keveset szerepelhettek a populáris zene képviselői a többi művészeti ágakkal összehasonlítva, az előadói jogdíjat nem folyósították számukra a '70-es évek végéig, és akkor is csak a kivételezetteknek adatott ez meg a Magyar Hanglemezgyártó Vállalattal (MHV) között exkluzív szerződések keretében, és nem utolsósorban úgynevezett giccsadót vetettek ki kulturális termékeikre és bevételeikre. Ez utóbbit művelődésügyi miniszteri rendelet útján léptették életbe, a könnyűzenét másodlagosnak beállítva a művészetek között, feltéve, ha egyáltalán annak tekintették. Az Orbán László művelődésügyi miniszter első helyettese által aláírt 6/1971. (XII. 17.) MM számú rendelet³ a szellemi tevékenységet folytatók jövedelemadójának meghatározására jött létre, minősítve az egyes művészeti ágakat. Ennek 2. §-a a társadalmilag értékes művészetek között nem sorolta fel a tánczeneszerzői, táncdal-szövegírói, valamint a tánczene-előadóművészi tevékenységet, ami nagy felháborodást keltett a könnyűzenészek körében, de ellene tenni természetesen semmit nem tudtak.⁴ A rendelet kimondta, hogy a 3%-nál magasabb adókulcsba (az úgynevezett giccsadó) csak a tánczenei és népzenei⁵ előadóművészek (zenekar, énekesek, táncosok, stb.) külföldi vendégszerepléséből származó jövedelmek estek. A rendelet lehetőséget adott arra, hogy az érintett művészek a besorolásuk ellen tiltakozzanak, de erre igazából csak a különböző művészetek hátramezsgyéjén tevékenykedőknek volt lehetősége. Nem állnak rendelkezésünkre olyan iratok, amelyben valamilyen pop-rockzenekar ez ellen felemelte volna a szavát a rendelet adta keretek között.

Mindent egybevetve tehát halmozottan hátrányos helyzetből indult a könnyűzenei szcéna a „bevett” művészeti ágakhoz képest, ami a pártállam részéről való elismertséget illeti. Harsányi László, a Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ) Központi Bizottsága (KB) Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztálya (TKKO) vezetője nyilatkozta egy alkalommal, hogy a pártállam nem vette komolyan a könnyűzenei élet képviselőit, ezért nem is foglalkozott velük túl sokat. Elmondása szerint Aczél György előszeretettel hangoztatta az általa nem kedvelt könnyű műfajjal kapcsolatban, hogy „az ember nem disznó, hogy mindent megegyen”,⁶ ami egyértelmű utalás volt arra, hogy enyhén szólva sem számították egyenrangúnak a szórakoztatózenei műfajt a tradicionális komolyzenével. Ez persze nem jelentette azt, hogy ne törődtek volna a pop-rockzenészek megjelenésével, alkotásaival, már csak azért is, hogy ellenőrizhessék őket; ezt

támasztják alá a különböző szintű kormányzati és párt-szervek iratai is. A dokumentumokban időről időre megjelennek azok a lesújtó vélemények, amelyek a könnyűzenét nem tekintették művészetnek, és másodhegedűsi szerepkörre kárhoztatták a komoly műfajjal szemben. Jelen tanulmányban ezt az attitűdöt igyekszünk megvilágítani a pártállami bürokrácia által keletkeztetett iratok segítségével a Kádár-korszak első felére vonatkozóan 1972-ig, az utolsó „klasszikus” táncdalfesztivál megrendezésének évéig.

A populáris zene besorolása a „három T” elve szerint zajlott, képviselői leginkább a tiltott és a túrt kategória határán mozogtak, de többségük ez utóbbihoz tartozott, illetve néhányuknak idővel sikerült bejutniuk a támogatottak közé. Ez azonban nem feltétlenül jelentette azt, hogy a rezsím művészetként ismerte volna el tevékenységüket, hanem mindössze azt, hogy a profittermelés szempontjából előnyösnek ítélt alkotókat és előadókat a rendszer több kedvezményben részesítette: rendszeresen jelenhettek meg lemezeik, a rádió sugározta dalaikat, felléphettek a Magyar Televízióban, kijuthattak nemzetközi fesztiválokra, hazánkban országos turnét szerveztek nekik. Természetesen eközben sem volt ritka, hogy érzékeltették velük, hogy ők nem tartoznak a klasszikus értelemben vett művészek közé, legtöbb esetben arról volt szó, hogy nagyon jó befektetésnek tekintették őket. Ennek ékes bizonyítéka, hogy alig-alig jelentek meg az állami kitüntettek névsorában, illetve ezek az alkalmak is leginkább a Kádár-rendszer második szakaszára tehetők.⁷

A „három T”-re vonatkozó közismert szlogen egyébként szó szerint csak 1968-ban hangozott el Aczél György előadásában: „Világosan kell meghatároznunk kulturális munkastílusunk jellemzőit; [...] a támogatásnak, a türelemnek és a tiltásnak azokat az elveit, amelyek az alkotóműhelyeken belül, és azokon kívül, tehát az országos közvélemény előtt érvényesítünk.”⁸ Ezt az elvet a későbbiekben is érvényre juttatták, amit jelez Aczél 1979-es felszólalása is: „Az elmúlt két évtizedben vált szinte szólás-mondásá, hogy művelődéspolitikánk a »három T« elvére alapul: támogatunk, túrunk, illetve türelmesek vagyunk, ha pedig kell, tiltunk.”⁹ A Magyar Zeneművészek Szövetsége a fellazítási politikáról az MSZMP KB TKKO-nak készített jelentésében 1966-ban hivatkozott Aczél Györgynek egy másik, 1966 tavaszán a Magyar Zeneművészek Szövetségében mondott beszédére, amely szerint a bevezetendő új gazdasági mechanizmusban is el kellett határozni a szórakoztató műfajt az igazi művészetektől. Előbbit csak túrni kellett, ha nem a fellazítási politika – ahogy akkor fogalmaztak – részeként jelentkezett a hazai

palettán, utóbbi viszont támogatásra volt méltó a pártállam szemében. Azt is megjegyezték a dokumentumban, hogy a magyar zenei közéletnek kifejezetten hasznos volt a vasfüggöny létezése, nyilván itt az általuk károsnak ítélt hatások bejövételétől tartottak.¹⁰

Az MSZMP Budapesti Pártbizottságának 1957. szeptember 26-i ülésén a Rákosi-érához képest önkritikus hangot ütöttek meg a párt ifúságpolitikájával kapcsolatban, amelyben benne foglaltatott a könnyűzenéhez való hozzáállás is. Kelen Béla, a fővárosi pártbizottság titkára azt mondta, hogy az MSZMP aktivistái – szemben a Szovjetunió közel negyvenéves múltjával – nem értettek megfelelőképpen a fiatalok neveléséhez, ebből fakadóan pedig a könnyűzene megítéléséhez, amit Kelen a tapasztalathiánnyal magyarázott.¹¹ Az MSZMP Központi Bizottságának delegáltjaként Aczél György szintén a szovjet mintát említette, mint ami üdvözítő lehet a magyar kommunista párt számára az ifúsági kérdésben,¹² tehát nemcsak a legfontosabb pártpolitikai kérdésekben, de az ifúsági és a relatíve súlytalannak ítélt könnyűzenei életre is a szovjet állam mintája volt a mérvadó. Aczél György érdemi változtatásokat sürgetett a nyugati szubkultúra elleni küzdelemben, mint ami alsóbbrendű művészi teljesítményt produkál. Ezt egyrészt a közfelfogás átalakításával, másrészt a KISZ jobb bevonásával vélte elérhetőnek. Ahogy fogalmazott: „Menjenek táncolni fiataljaink, ha ezt szeretik, de ne tőrjünk a jampeceket. A Szovjetunióban is vannak jampecek, de sokkal kisebb számban, mint nálunk, azért, mert ott színházban, cirkuszban és mindenütt kigúnyolják őket. Valami ilyesmit kellene nálunk is csinálni. A KISZ nemcsak politikai célkitűzéseket adhat, hanem kulturális neveléssel közelebb tudjuk hozni hozzánk azokat a fiatalokat, akik nem érdeklődnek a politika iránt.”¹³ Ugyanitt Schumet Lajos, Aczél kirohanását alátámasztandó, kifejtette: „A KISZ-es fiatalok járjanak el a tánciskolákba, hogy példát mutassanak a párton kívülieknek.”¹⁴ A következő pártbizottsági felszólaló a fiatalság társadalmát már egyenesen kettéosztotta egy kommunista és egy párton kívüli részre, ez utóbbiakat összességében és általánosítva jampeceknek nevezte, átvéve Aczél György szóhasználatát, és ellenük az előtte szólóknál még radikálisabb fellépést követelt: „... a kulturális házakat nem a mi fiataljaink, hanem a jampecek használják, mert nem lépnek fel ellenük. Hozzáértő, fiatalokat szerető, becsületes, kommunista emberek vezessék a kulturális házakat!”¹⁵

A továbbiakban Aczél György 1958. augusztus 8-án készített feljegyzést a zenei élet állapotáról az MSZMP KB TKKO adatai és a hozzá beérkezett egyéb információk

alapján. Eszerint a könnyűzenének meglehetősen marginális szerepe volt az akkori kultúrpolitikai viszonyok között, a dzsesszzené pedig az ifúság körében bizonyos esetekben szentimentalizmushoz, pesszimizmushoz, egzaltációhoz vezetett, ezenkívül a társadalom fő kérdéseiről elterelte a figyelmet, és „amerikanista életformát” terjesztett. A kórusmozgalom és a tömegdal műfaja háttérbe szorult, helyét Aczél megfogalmazása szerint a „zenei ponyva” foglalta el, amelynek népszerűségét – sajnálattal állapította meg – a zenei intézmények a gazdasági tervezésnél messzemenőig figyelembe vették. Ezzel kapcsolatban a Nemzetközi Koncert Igazgatóság tevékenységét kritizálta a könnyűzenei rendezvények preferálása miatt, ugyanis ezekből 4500-at rendezett 1957-ben, míg komolyzeneiből csak 420-at.¹⁶ A Szerzői Jogvédő Hivatalból (SZJH) Aczél Györgynek küldött összesítés alapján viszont a könnyűzenének a komolyzenével szembeni anyagi hátrányát olvashatjuk ki, ami a jogdíjfelosztás sajátosságaiból fakadt. Az SZJH a pre-mizált könnyűzeneszerzők számát az 1956-os állapotok szerint 22-ben állapította meg, összesen 195 311 forintot osztva ki közöttük, míg a komolyzeneszerzők 2 061 845 forintot kaptak, akik 84-en voltak. Ez jól jelzi a könnyűzeneszerzők művészetének alulértékelését, akik között elsősorban operettszerzők voltak, mint Fényes Szabolcs, Eisemann Mihály vagy Huszka Jenő, de a későbbi táncdalszerzők között már ekkor feltűnt Bágya András vagy a sanzonbizottság egyik oszlopos tagja, Balassa P. Tamás.¹⁷

A piaci megfontolások vezették Fehérvári Jenő MHV-igazgatót is 1957. december 16-án Aczélnek készített beszámolójában, melyben azt állította, hogy a komolyzenére igen kicsi volt a kereslet, így az üzleti szempontból kisebb kockázattal járó könnyűzenére összpontosítottak. A kultúrpolitikailag fontos komolyzene felkarolása érdekében viszont kezdeményezte egy közös belkereskedelmi és művelődésügyi miniszteri megbeszélés összehívását. Aczél ezután írta a Belkereskedelmi Minisztériumba 1958. január 3-án: „A magunk részéről mi is élesen bíráljuk a Hanglemezgyártó Vállalatot, mivel túlnyomórészt tánclemezeket állítanak elő.” Ezután ez ügyben személyes találkozót kért a belkereskedelmi tárcát képviselő Halász Jánostól,¹⁸ ám ennek eredményéről nem állnak rendelkezésre dokumentumok. Mindenesetre Aczél hozzáállását megjegyzéseiből ismerve nem lehetett kétséges, hogy a komolyzene propagálását szorgalmazta a könnyűzene rovására.

Fasang Árpád, a művelődésügyi tárca 1955 és 1958 közötti zenei főosztályvezetője 1957. június 15-én készített feljegyzésében viszont örvendetes tényként közölte

Aczéllal, hogy a könnyűzenének tartalmi és előadás-technikai szempontból több figyelmet szentelt a rádió vezetősége, sőt még nyilvános hangversenyt is rendezett. A Záray–Vámosi pároson kívül Ákos Stefi, Petress Zsuzsa, Rátonyi Róbert, Hollós Ilona, Németh Lehel, valamint a Martiny- és a Tabányi-zenekarok szerepeltek a beszámoló összeállításában, mint akik jelentős könnyűzenei tényezőkként számítottak akkoriban. Az optimista hangvétellű beszámoló így fogalmazott: „Azért is nagy jelentőségű, hogy a Magyar Rádió komoly gondot fordít erre a műfajra, mert a könnyűzenei számok épp a rádión keresztül válnak népszerűkké, országosan ismertekké. Helyes tehát, hogyha a Rádió igazgatósága – átértve az ezzel kapcsolatos nagyobb felelősséget – nagyobb gondal figyeli és tökéletesíti ilyen témájú műsorait.”¹⁹ Figyelemre méltó, hogy Aczél véleményétől eltérően a zenés ügyekkel foglalkozó hivatalnok üdvöztetőnek találta a tánczene térhódítását a rádióban, s ez annak fényében nyert különös jelentőséget, hogy a rádió zenei műsorainak köztudottan egyfajta kultúrpolitikai állásfoglalást kellett tükröznie. Véleménye azonban nem lehetett mérvadó a hatalom tényleges gyakorlóinak számára.

Az Országos Rendező Iroda (ORI) igazgatója, Lakatos Éva 1958. június 23-án készített jelentést Aczélnek a vezetése alatt álló intézmény munkájáról. A kilencoldalas beszámoló alig fél oldalon foglalkozott a könnyűzenével, mert ekkor még nagyobb hangsúlyt helyeztek a zenei és irodalmi egyes műsorokra, az esztrádra vagy a mese-színházra. A tánczenei hangversenyekről szólva elismerte, hogy „A tánczene-kedvelők hatalmas tábora igényli ezt a műsortípust.” Ugyanakkor a kemény kéz politikáját hangoztatta a könnyűzenével kapcsolatban, amikor azt írta: „Száműzzük hangversenydobogóinkról a hevenyészett összeállításban meghangszerelt anyag nélkül dolgozó, zajos hatásokra törekvő zenekarokat. Nem adunk pódiumot a vendéglátóipari előadó-stílusban tevékenykedő énekeseknek.” A legjelentősebb előadóművészeket, táncdalénekeseket viszont meghívták az ORI-műsorokba, amivel a felügyeletüket valósították meg: „Így módunkban állana műsorszámukat ellenőrizni, játéktílusukat kialakítani és további fejlődésüket biztosítani.” Ez az elgondolás teljesen beleilleszkedett a szocialista államapparátus kultúrpolitikai elképzeléseibe, az ORI pedig látszólag önként ajánlotta fel a cenzúra lehetőségét szerzetén keresztül. Az ellenőrzést mind ideológiai, mind a kulturális színvonalat tekintve megfelelően – sokszor a későbbiekben túlzott mértékben – végrehajtották, azt a nagyszámú, rajtuk keresztül történő letiltás, pontosabban a fellépés lehetőségének megvonása jelezte.²⁰

A KISZ KB 1964. március 13-án tárgyalta az ifjúság szabadidejének célszerű eltöltéséről szóló témáját a KISZ KB Intéző Bizottsága (IB) 1962. decemberi intézkedési tervének megfelelően. A több mint egyéves előkészületi munka eredményeit Nadasdi József, a KISZ KB titkára ismertette. A KISZ fokozottabb részvételét szorgalmazta a táncrendezvények megrendezésében, amihez viszont káderek kiképzését tartotta szükségesnek. Nyilvánvalóan ennek az lehetett a célja, hogy a kommunista befolyás még az olyannyira marginálisan kezelt és lenézett könnyűzene területén is megnyilvánuljon, sőt a klubvezetőktől elvárták, hogy a kor szintjén modernnek számító táncstílusokat is ismerjék, és eldönthessék, melyiket tartják a szocialista embereszmény számára elfogadhatónak, s ezáltal művészeti szempontból értékelhetőnek. A következő hozzászólók a Dália dzsesszklubot emelték ki mint pozitív példát a táncos rendezvények lebonyolítására. Kurcz György, Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottságának művelődésügyi főosztályvezető-helyettese kijelentette, hogy számos kiváló hivatásos művész működött az országban, és a fiatalok rendkívüli módon érdeklődtek a tánczene iránt, de a zenekarok összeteljesítménye mégsem volt mindig kielégítő, mert a vendéglátóipar a popularitásra törekedett. Kritikus hangvételben szólt a rádió munkásságáról ezen a téren, mert szerinte azért hallgattak olyan sokan külföldi adókat a fiatalok közül, mert a hazai kínálat nem elégítette ki őket. A népszerű beatmozgalom hazai képviselőiről mint amatőr tánczenekarokról szólt, akik mintegy százötvenen lehettek, és zeneileg teljesen képzetleneknek tartotta őket, mert a klasszikus tánczenei műfajokat nem játszották, csak rock and rollt. 1964 őszétől úgy határoztak, hogy az Országos Szórakoztatózenei Központ (OSZK) vezetésével továbbképzik őket, ám erre a legemblematikusabb beatzenekarok esetében nem került sor. Ezt betudhatjuk a Kádár-rendszer döntéshozói mechanizmusa következetlenségének, de a beatzenekarok közmondásos lavírozási képességének is. Aczél György ugyancsak felszólalt ezen a KISZ KB ülésen, ahol a *Ki mit tud?* zenekarainak azt vetette a szemére, hogy dilettantizmusuk ellenére hivatássossá váltak, és – ahogy fogalmazott – alvilági helyeken folytatták működésüket, ahol a huligánok közönségüké váltak. Rövid beszéde végén megemlítette, hogy összességében a komolyzene alacsony arányát sem tartotta helyesnek ezeken a vetélkedőkön.²¹

A KISZ KB IB 1969. február 6-i ülésén tárgyalta a magyar ifjúság művelődési tevékenységét a KISZ KB 1964. évi, szabadidővel foglalkozó határozatának fényében.²² Ebben felvetették, hogy a televízió *Halló fiúk, halló lá-*

nyok! című műsorában túl nagy teret engedett a beatzenének. Azt viszont elismerték, hogy a zenei kultúrára a tánczene és a beatzene primátusa nyomta rá bélyegét, amit leginkább a fiatalok mozgásigényének és a ritmusok iránti fogékonyságának tudtak be. A tánckultúra tekintetében kritikával illették a beatzenét, mint ami elszegényesítette az ifjúság mozgásvilágát. A debreceni járási KISZ-értekezleten egyenesen örületnek nevezték a helyi zenekarok túlbujánzását, kidomborítva a helyi együttesek színvonaltalanságát, a veszprémiek pedig az OSZK túl laza vizsgáztatási rendszerét okolták ezért. A KISZ vezetősége azonban nem abban látta a megoldást, hogy tiltsák az ilyen típusú zene hallgatását, hanem abban, hogy megtanítsák a fiatalokat zenélni és kulturáltan zenét hallgatni. Ennek kapcsán foglaltak állást a pol-beat és a folk-beat mellett, amelynek ugyan nem voltak hagyományai Magyarországon, ám nagy jövőt jósoltak neki (ami végső soron nem realizálódott). A zenei nevelésnek szintén megfelelő eszközeként értékelték az 1966 óta tartó salgótarjáni könnyűzenei fesztiválokat, valamint az amatőr ifjúsági táncczenekarok találkozóit Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén és Tolna megyékben, ahol saját nézeteik szerint színvonal tekintetében jelentős mértékben megszürték a fellépőket.²³

Az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályára ugyancsak érkeztek könnyűzenét érintő észrevételek. Gulyás János, egy egri gyár alapszervi párttitkára az imperialista popzene és a hosszú haj ellen emelte fel szavát, mint ami a szocialista embertípussal szinte összeegyeztethetetlen. Konkrét példaként Zoránt, Zalatnayt,²⁴ Neményi Bélát és az Omegát említette meg. Úgy vélte levelében, hogy a párt 1958-as közművelődési irányelvei²⁵ nem nyertek teret a gyakorlati életben. Az osztály továbbította a kérdésfelvetést a Magyar Rádió és Televízió elnökhelyettesének, Gódor Ferencnek, aki 1968. április 16-i válaszában vitatkozott a levélíróval, mert szerinte a beatzene nem vált uralkodóvá a televízió műsorai között. Azt pedig egyenesen pozitívumként említette, hogy a táncdalfesztiválok segítségével a nyugati zenei termékeket kiszorították a hazai médiumokból. Az elnökhelyettes ugyanakkor nagyon határozottan megfogalmazta a szórakoztatóintézmény állásfoglalását a hosszú haj viselésével kapcsolatban, ami a kompromisszum jegyében fogant: „A hosszú hajviseletű fiatalokat, különösen a zenekarokban közreműködő fiúkat a képernyőről teljesen letiltani nem tudjuk, arra törekszünk, hogy megjelenésük és viselkedésük a jó ízlés határain belül maradjon. Úgy tekintjük, mint divatot, mely ahogy jött, el is múlik majd.” Gódor Ferenc levelét végül nem

továbbították a felháborodott helyi párttitkárnak, de az osztály ígéretet tett arra, hogy ha Egerben járnak, feltétlenül felkeresik és tolmácsolják számára a Magyar Rádió és Televízió helyettes vezetőjének gondolatait.²⁶

A Magyar–Szovjet Baráti Társaság Nógrád megyei titkára, Monostori Ottó ugyancsak felemelte szavát egy érzelmeiktől sem mentes levélben az 1968. április 2-án a *Halló fiúk, halló lányok!* című műsorban elhangzott beatdalokkal szemben, mert szerinte rendszerellenesek voltak mind a Memento együttes, mind Máté Péter számai. Tény, hogy egyik szövege a hirosimai atomtámadásról szólt az akkori igények szerint talán túl naturalista módon, a másik a pártfunkcionáriusok alkalmatlanságáról és hatalomféltéséről szólt nem is annyira burkolt formában, míg Máté Péter a pirolámpás házakról énekelt az ominózus műsorban. A levélíró az Agitációs és Propaganda Osztályt – egy másik levelet saját bevallása szerint elküldött a Központi Bizottságnak – a műsor szerkesztői munkájának politikai szempontból való felülvizsgálatára kérte. A levél végigfutott szinte az egész hatalmi rendszeren: minden valószínűség szerint megkapta a KB, az Agitációs és Propaganda Osztály, ez utóbbi átküldte Tömpe Istvánnak a Magyar Rádió és Televízió elnökének, majd legfelsőbb szinten is foglalkoztak vele. Aczél Györgyre hivatkozva ugyanis tájékoztatták az Agitációs és Propaganda Osztály helyettes vezetőjét, Katona Istvánt a párt hivatalos véleményéről, igaz csak egy alig olvasható kézírás tudósít erről: „Aczél e is beszéltünk már ezzel (sic!). Neki is rossz a véleménye erről (sic!). Gondolkozzunk azon – mert izzik a tiltakozás szélesebb körökben – hogyan lehetne ezt hasznosítani. Azt is szem előtt tartom, hogy egy Társadalomnak (sic!) nem érdemes ilyen piszliszáré dologból politikai ügyet csinálni – de ha azzá válik – más.” Ehhez képest a levélíró meglehetősen semmitmondó választ kapott a párt Agitációs és Propaganda Osztályától, amelyben az észrevételekkel részben egyetértettek.²⁷

A táncdalfesztiválokról a megyei pártbizottságoktól jöttek hivatalos jelentések, amelyeket a TKKO elküldött az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottságának, amely 1970. január 22-én analizálta, összegezte és jóváhagyta a televízió munkájáról szóló véleményeket. A TKKO előzetes véleménye mérvadó lehetett számukra, mert állásfoglalásukban javarészt szó szerint vettek át tőlük szövegrészeket.²⁸ A konklúzió szerint a táncdalfesztiválok szüneteltetése mellett a szórakoztatózene egész műsorstruktúráján belüli arányának megtartása volt a cél: „Gyarapodtak könnyűzenei műsoraink. Ugyanakkor ezeknek színvonala hullámzó és visszhangja is

nagyon ellentmondásos. A Táncdalfesztiválok és más tánczenei műsorok megtörték hazánkban a nyugati tánczene monopóliumát, bővült, tért hódított a korszerűbb magyar könnyűzene. Sok ellenérzést váltott ki egyik oldalról a beatzene, a fiatalság részéről pedig a szirupos, konzervatív dal-stílus és különösen a Táncdalfesztivál körül kialakult indokolatlan lárma és hisztéria. Olykor az említett káros műfaji eltolódások, máskor az előadott művek színvonala, de sokkal inkább a zenészek és énekesek megjelenése volt irritáló. Mindebből eredendően indokoltnak tartjuk, hogy a Táncdalfesztivált a következő években szüneteltessük anélkül, hogy a tánczenei műsorok arányát a műsorban csökkentenénk. Erőfeszítéseket teszünk a túlzások lefaragására és új könnyűzenei műsортípusok kialakítására.” Összességében viszont megállapították a televízióról, hogy a párt – többek között a PB 1966. májusi – határozatainak megfelelően működött, bár a közönség bizonyos soraiban az ellenérzés nőtt egyes szórakoztató műsorok irányában. Ennek ellenére belátták, hogy a fiatal nézőkkel gyengült volna a kapcsolatuk, ha a könnyűzenei irányzatoknak nem adtak volna teret, emiatt bizonyos megkötésekkel ugyan, de továbbra is sugároztak ilyen típusú műsorokat: „Tekintettel azonban arra, hogy éppen a legszínvonalasabb tánczenei irányzatok párosulnak sokak számára elviselhetetlen megjelenéssel (hosszú haj, extravagáns jelmezek, stb.), ezért az ilyen műsorokat többnyire nem csúcsidőben sugározzuk majd.” Ennek ellenére a Magyar Televízió műsorstruktúrájában szombati 21 és 22 óra közötti időpontot határoztak meg a könnyűzenének. Az összesítésekből kiderül, hogy míg a tánczene-revü kategóriába tartozó műsorok 1967-ben nem érték el összesen a háromezer perces műsoridőt, addig 1968-ban már majdnem négyezer percet sugároztak ebben a műfajban.²⁹ A jelentés ugyan alapjaiban nem rendítette meg a pártállam könnyűzenéhez fűződő általános hozzáállási metódusát, de részben ez a véleménycsokor indíthatta be azt az intézkedést, melynek következtében a beat háttérbe szorításának jegyében 1972-ben ebben a formában megszűnt a táncdalfesztivál.

JEGYZETEK

- 1 A Szabad Európa Rádió működéséről részletes kötetet írt SIMÁNDI Irén: *Magyarország a Szabad Európa Rádió hullámhosszán, 1951–1956*. Bp., Gondolat, 2005; Uő: *Az indulás és az 50-es évek – Mozaikok a Szabad Európa Rádió működéséből = Életünk Kelet-Európa. Tanulmányok Niederhauser Emil 80. születésnapjára*. Szerk. KRAUSZ Tamás, SZVÁK Gyula, Bp., ELTE Ruszisztikai Központ – MTA Történeti Ruszisztikai Kutatócsoport, 2003
- 2 Kemény Győző, a Bojtorján együttes vezetője egyenesen úgy emlékszik, hogy középiskolai zenekarával, a Redmen elnevezésű csapattal – ehhez hasonló színvonalú együttes több száz volt ekkor a fővárosban – olyan népszerűek lettek, hogy koncertek után a lányok csapatostul kísérték őket haza, és mindig válogatniuk kellett a szerelmes levelek garmadájaiból. Kemény Győző (a Redmen és a Bojtorján együttesek vezetője) személyes közlése 2018. január 2-án. Nagy Feró hasonló élményéről számolt be, amikor arról beszélt, hogy egészen addig nem foglalkoztak vele a lányok a gimnáziumban, ameddig egy szalagavató bálon – némi alkoholtól felbátorodva – fel nem ment a színpadra, és el nem énekelte a *Speedy Gonzales* című Pat Boone-slágeret. Nagy Feró személyes közlése 2018. október 8-án.
- 3 *Magyar Közlöny*, 1971, 95. sz., 1054.
- 4 Bródy János személyes közlése 2006. február 11-én.
- 5 A pártállam szemszögéből még 1971-ben is a könnyűzenéhez tartozott a népzene.
- 6 Harsányi László, a KISZ KB TKKO osztályvezetőjének közlése Silló Sándor: *Könnyű zene, nehéz évek* (2005) című filmjében, illetve Pentz Zsolt a Nemzetközi Koncert Igazgatóság könnyűzenei osztályvezetőjének személyes közlése 2005. május 9-én.
- 7 Pege Aladár 1977-ben Liszt Ferenc-díjat kapott, majd 1986-ban érdemes művész lett. *Magyar ki kicsoda 1990. Több mint 6000 élő magyar személy életrajza*. Főszerk. HERMANN Péter, Bp., Láng – TEXOFT, 1990, 457. Koncz Zsuzsa Liszt Ferenc-, Presser Gábor Erkel Ferenc-díjat kapott 1977-ben. JÁVORSZKY Béla Szilárd – SEBŐK János: *A magyarrock története 1. A beatkezdetektől a kemény rockig*. Bp., Népszabadság, 2005, 414. Benkó Sándor és zenekara 1977. augusztus 20-án kapta meg a Szocialista kultúráért kitüntetést. KOLTAY Gábor: *Benkó Dixieland Band story*. Bp., Zeneműkiadó, 1982, 119. A sokszor kritikával illetett Sebő–Halmos duó és a később a Kormorán folk and roll zenekarban ismertté vált Koltay Gergely kapott Szocialista kultúráért kitüntetést 1974-ben. Erről a Kulturális Minisztérium főelőadója, Müller Pál 1974. szeptember 5-i leveléből értesülünk, amit a Szakszervezetek Országos Tanácsa Kulturális, Agitációs és Propaganda Osztályára írt Simó

- Tibor osztályvezetőnek. A díjakat a minisztérium Koltay Gergelynek postán küldte ki, minden ünnepélyes keretet mellőzve. A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) XIX-I-7-j 1. d. 4. t. 43561/1974. (Kulturális Minisztérium Közművelődési Főosztály iratai)
- 8 MTAKK Ms 6120/57 (Aczél György kéziratanyag; Aczél György beszédei, előadásai, beszéd- és előadásvázlatok 1960–1991. Beszéd a Politikai Akadémián 1968. április 1.) SZŐNYEI Tamás: *Nyilván tartottak. Titkos szolgák a magyar rock körül, 1960–1990*. Bp., Magyar Narancs – Tihany Rév, 2005, 73. Romsics Ignác a „3T” elvét szintén 1957-től számítja. ROMSICS Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Bp., Osiris, 2004, 497.
  - 9 *A Kádár-korszak (1956–1988). XX. századi akták. CD-ROM sorozat*. Szerk. KOJANITZ László, MILTÉNYI Miklós, NÉMETH György, Bp., Ráció, 2005
  - 10 MNL OL M-KS 288. f. 36/1967 9. ő. e. 21–28. (MSZMP KB Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztálya iratai)
  - 11 Budapest Főváros Levéltára (BFL) XXXV. 1. a/3 – 1957. szeptember 26. (MSZMP Budapesti Pártbizottsága iratai)
  - 12 BFL XXXV. 1. a/3 – 1957. szeptember 26. Záray Márta 1958. augusztus 5-én Aczélnek írt levelében is kézzelfoghatóvá válik, hogy a kultúra mindenható ura negatívan állt a könnyű műfajhoz. ahogy az énekesnő fogalmazott: „Jól tudom, hogy Miniszterhelyettes Elvtárs nem kedveli a könnyű műfajt, ezt meg is mondta nekem.” Az egyébként szívességet kérő levélre még csak nem is válaszolt Aczél György titkársága. MNL OL XIX-I-4-aaa 51. d. 64. ő. e. (Aczél György művelődésügyi miniszterhelyettes, művelődésügyi miniszter első helyettese iratai)
  - 13 BFL XXXV. 1. a/3 – 1957. szeptember 26.
  - 14 BFL XXXV. 1. a/3 – 1957. szeptember 26.
  - 15 BFL XXXV. 1. a/3 – 1957. szeptember 26.
  - 16 MNL OL XIX-I-4-aaa 51. d. 64. ő. e.
  - 17 MNL OL XIX-I-4-aaa 49. d. 52. ő. e.
  - 18 MNL OL XIX-I-4-aaa 49. d. 52. ő. e. 639/1957.
  - 19 MNL OL XIX-I-4-aaa 56. d. 81. ő. e. 1957–1958.
  - 20 MNL OL XIX-I-4-aaa 56. d. 81. ő. e.
  - 21 Politikatörténeti Intézet Levéltára (PIL) 289/2 23. ő. e. (KISZ KB iratai)
  - 22 PIL 289/3 253. ő. e. 55–144. (KISZ KB Intéző Bizottsága iratai)
  - 23 PIL 289/3 253. ő. e. 117.
  - 24 Az énekesnő pályafutásáról ZALATNAY Sarolta: *Nem vagyok én apáca*. Bp., szerzői kiadás, 1985
  - 25 *A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1956–1962*. Szerk. SÁGVÁRI Ágnes, VASS Henrik, Bp., Kossuth, 1973, 243–271.
  - 26 MNL OL M-KS 288. f. 22/1968 15. ő. e. 118–123. (MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztály iratai)
  - 27 MNL OL M-KS 288. f. 22/1968 15. ő. e. 126.
  - 28 MNL OL M-KS 288. f. 36/1969 13. ő. e. 1–208.
  - 29 MNL OL M-KS 288. f. 41/1970 130. ő. e. 8–38. (MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottság iratai)